

5. Kvit Sergiy. Nacionalizm yak prychnyna i naslidok pomaranchevoi revolucii. Nacionalistychnyj portal, 8. 12. 2005. (Квіт Сергій. Націоналізм як причина і наслідок помаранчевої революції [Nationalism as cause and effect of Orange Revolution]. Націоналістичний портал, 8. 12. 2005). Available at: http://old.ukrnationalism.com/_articles/?action=viewArticle&articleId=625 [3. 04. 2019].
6. Miller Alexei I. The Ukrainian Question: The Russian Empire and Nationalism in the Nineteenth Century. Central European University Press, 2003.
7. Prizel Ilya. National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine. Cambridge University Press, 1998.
8. Revakovych Mariia, Zaleska Onyshkevych Larysa M. L. Contemporary Ukraine on the Cultural Map of Europe. Routledge, 2009.
9. Victor Yushchenko inauguration speech from January 23th 2005. Available at: <https://www.pravda.com.ua/articles/2005/01/23/3006391/> [1. 04. 2019].

Секція 4. Образи минулого: історична пам'ять та колективна ідентичність

Драчук Юлія

ФЕНОМЕН ЖІНКИ В ІСЛАНДСЬКІЙ САГОВІЙ ТРАДИЦІЇ

Ця стаття досліджує ісландські родові саги як один з головних джерел жіночої історії скандинавського суспільства X–XI століть. Основна увага зосереджена на аналізі таких саг: Сага про Ейріка Рудого, Сага про Ньяла, Сага про синів Дроплауг, Сага про Гіслі, Сага про людей з Лососевої долини, Сага про Хьорд і острів'янах.

Ключові слова: *вікінги, ісландські саги, гендерна історія, жіноча історія, жінка.*

This article explores the Icelandic tribal saga as one of the main sources of women's history of the Scandinavian society of the X – XI centuries. The main attention concentrates on the analysis of such sagas: Saga of Erik the Red, Njals saga, Droplaugarsona saga, Gisli Saga, Laxdale Saga, Harðar saga ok Hólmverja.

Keywords: *Vikings, Icelandic Sagas, gender history, women's history, women.*

Доба вікінгів (VIII–XI ст.) цікавить не тільки неймовірними темпами, військової експансії, мирної колонізації та успішним розвитком «торгової імперії», а й особливостями міжгендерних відносин у тогочасному суспільстві. Щоб краще зрозуміти цей аспект соціального

життя, потрібно звернути увагу на роль жінки, її права та обов'язки, що частково описані у ісландських сагах.

Дана стаття присвячена аналізу та огляду ролі жінки в ісландській саговій традиції, як відображення реального положення скандинавок X–XI століття.

Нині жіноча історія є актуальним та швидкозростаючим напрямком в історичній науці, як і зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Доречно додати, що дана проблема має свою історію вивчення. Дослідження окремих її аспектів здійснювалося в основному зарубіжними науковцями, зокрема студіюванням займалися: Д. Байок [1], Ж. Сімпсон [5] та інші. Також для повного тлумачення ролі жінки та її взаємовідносин з іншими членами сім'ї, варто згадати праці східноєвропейських вчених А. Сванідзе [10], Л. Чьорная [12], Н. Будур [2].

Головна мета статті полягає у тому, щоб окреслити наскільки правдиво сагова традиція висвітлює феномен вікінгської жінки.

Метод дослідження, який використовувався у цій статті – контент-аналіз.

Ісландські саги – це розповіді, які передавалися у формі гнучкого наративу про минуле, що промовляли про життя скандинавів: їхню історію, побут, взаємовідносини тощо. І. Губанов стверджує, що сюжети, які описано в сагах максимально передають реальність, адже вони дійшли до нас від безпосередніх очевидців подій, проте це питання є досить суперечливим [3, 6].

Текст ісландських саг є важливим для відновлення історичного фону, на тлі якого постає розуміння положення жінки, окремих аспектів її життя, економічного права, стосунків у родині та соціумі. Сагова традиція розуміється як спільне місце для витворення культурного досвіду, ставить у центр уваги жінку та її культурне оточення, яке на неї впливало.

Помітне місце в сагах відведено жінці перш за все як господині дому та найважливішій довірній особі свого чоловіка. Відповідно з текстами сагових джерел, жінка займалася господарством під час відсутності чоловіка, вела справи, тримала ключі від усіх приміщень гарда, розпоряджалася слугами тощо. Наприклад, у «Сазі про Ньяла» описується, що Хрут доручив своїй дружині домашнє господарство та їхнє оточення було повністю згідне з таким станом справ. Саме тому, коли між ними виник конфлікт, сусіди стали на бік Хруна, через те що, на їхню думку, Унн не було на що скаржитись, адже вона розпоряджається усім у будинку. У цій же сазі згадується і дружина Ньяла, яка «розпоряджається наймом людей не менше, ніж він сам» (розд. XXXVI) [6]. Крім того, Унн Мудра з «Саги про людей з Лососевої долини» сама керувала господарством і це цілком звична практика, адже у випадку успадкування при відсутності прямих спадкоємців чоловічої статі або за бажанням власника нерухомості остання переходила до жінки [5]. Вдова Дроплауг з «Саги про синів Дроплауг» також сама займалася господарськими

справами, незважаючи на те, що мала дорослих синів-спадкоємців [7]. У «Сазі про Ейріка Рудого» є приклад того, наскільки покірною належить бути хорошою дружині, на думку її чоловіка та суспільства [9].

Відомо, що жінки саг нерідко брали в руки зброю, захищаючи сімейну честь і допомагаючи своїм чоловікам. За потреби вони готові були самі очолити дружину і втрутитися в «бойові дії», приймаючи найнесподіваніші рішення. «Сага про Гіслі» розповідає про кілька таких моментів: дружина Гіслі Ауд і його прийомна донька Гудрід билися разом з ним в його останньому бою, озброївшись палицями; інша відважна жінка, Тордіс, кинулася з мечем на вбивцю брата (розд. XXXIV і XXXVII) [4].

Жінка мала досить широкі економічні права та владні повноваження, проте у суспільстві її контакти здійснювалися головним чином через чоловіка. Вона мала соціальний статус свого батька, а після заміжжя – власного чоловіка. Але не зважаючи на це, придане було власністю дружини і було її внеском в майбутнє спільне господарство. Воно виділялося батьком і найчастіше складалося з рухомого майна, наприклад: наречена повинна «отримати в придане шістьсот ліктів сукна» («Сага про Ньяла», розд. II). У цій же сазі при укладанні шлюбного договору було обумовлено, що тільки «все добро що купується буде ділитися між ними порівну» [6]. Також прикладом цього є момент у «Сазі про Гіслі», коли при сварці подружжя Асгерд заявляє чоловікові: «Оголошую про розлучення з тобою, нехай мій батько забирає назад все моє придане» (розд. IX) [4].

Ще у шлюбному контракті обмовлялися і умови отримання нареченими спадщини після смерті батька або частки його майна в разі, якщо він хотів після одруження вести окреме господарство. У «Сазі про Ньяла» коли Хьоскульд сватав для свого брата дочку Мьорда, то майбутній тесть зауважив: «Багато тобі доведеться виділити братові, адже вона у мене єдина спадкоємиця» (розд. II). Тобто, спадок мав бути однаковим за величиною, як і для дружини, так і для чоловіка [6].

Щодо земельних володінь, то вони зберігалися за спадкоємцями чоловічої статі, але якщо таких не було, то вони діставалися жінці. Свідченням цього є «Сазі про Ейріка Рудого» (розд. III), коли Торбйорн одружився на Хальвейн, він «взяв за нею землю в Печерних Полях на купального схильні, переїхав туди і став великою людиною» [9].

Як відомо, родинні зв'язки були для скандинавів надзвичайно важливі. Чудово це ілюструє «Сага про Хьорд і остров'янах» де, жінка Хьорда ділить з ним вигнання зі соціому, що є головним підтвердженням цінності сімейних стосунків для скандинавів [8].

Саме тому вийти заміж без згоди і благословення батьків та сім'ї, вважалось непристойним і не обіцяло сімейного благополуччя. У «Сазі про Ньяла», із засудженням йдеться про жінку, яка «вийшла заміж, не порадившись ні з ким зі своїх рідних» (розд. XXV). Проте іноді бажання і згоди батьків було недостатньо для укладення шлюбу, адже заручини

могла не відбутися при відмові нареченої. У тій же сагі прекрасно показано, до яких наслідків часом призводило заміжжя дівчини проти її волі, особливо, якщо у неї досить нелегкий характер (розд. IX–XII, XVII) [6].

Але не зважаючи на це, таке явище, як розлучення було досить типовим, ініціаторами якого були, як чоловіки, так і жінки. Зазвичай причини цього були досить різними: взаємна неприязнь, сексуальна нездатність чоловіка, нестача коштів для існування сім'ї, носіння жінкою штанів, а чоловіком – «жіночої» сорочки та інше. Опис розлучення присутній у «Сазі про синів Дроплауг» [7], «Сазі про Гіслі» [4], «Сазі про Ньяла» [6].

Жінки в сагах, як уже згадувалось, не грали такої ж публічно-суспільної ролі, як чоловіки, але характер у них був далеко не лагідний. Д. Байок зауважує, що в питаннях честі і помсти у чоловіків і жінок були різні цілі та думки [1, 181]. Прикладом цього може виступити «Сага про людей з Лососевої долини» де, добре видно, наскільки несхожі ставлення до розбрату у чоловіка і дружини [5]. Скандинавки часто-густо брали участь у скоєнні кровної помсти не тільки тим, що наполегливо підштовхували до неї своїх чоловіків, синів та інших родичів, але і приймаючи особисту участь у подібних актах. Торбьюорг («Сага про Хьорд і остров'янах», розд. XXXVIII) намагалася зарізати свого нелюбого чоловіка Індіда, бажаючи помститися за смерть брата [8]. «Сага про Гіслі» (розд. XXV–XXVI) розповідає про те, як сестра Гіслі – Тордіс, бажаючи помститися за брата, ранив його вбивцю і розлучається з чоловіком через те, що той не тільки не помстився за Гіслі, але начебто найняв його вбивць [4].

Отже, проаналізувавши певні аспекти соціального життя скандинавок у ісландській саговій традиції, можна узагальнити, що розповіді про минуле, пропонують дослідникам унікальну орієнтацію в життях людей, досить повно відображаючи роль жінки у вікінгському суспільстві, що володіє окремими соціально-економічними правами. Такий вимір місця жінки у соціальній ієрархії скандинавського суспільства можна вважати феноменом, адже в інших суспільствах, зокрема, давньогрецькому та давньоруському, жінці було відведено менш помітне місце.

Питання, розглянуті у запропонованому дослідженні, повністю не вичерпують всієї складності та різноманітності проблеми. Для більш повного та всебічного аналізу ролі вікінгської жінки планується докладання свідчень більш ширшої бази джерел.

Список джерел та використаної літератури:

1. Байок Д. Л. Исландия эпохи викингов Москва, 2012. 424 с.
2. Будур Н. В. Повседневная жизнь викингов IX–XI вв. Москва, 2007. 296 с.

3. Губанов И. Б. Исландские родовые саги как источник по истории культуры и общества Древней Скандинавии. Исследование, тексты и переводы СПб.: МАЭ РАН 2016. 230 с
4. Смирницкая О. А.. Сага о Гисли. Библиотека для чтения. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/_gisla_saga_surssonar__ru.htm
5. Адмони В. Г., Сильман Т. И., Корсун А. И. Сага о людях из Лососьей долины. Библиотека для чтения. URL: http://ae-lib.org.ua/texts-c/_laxdaela_saga__ru.htm
6. Кацнельсон С. Д., Беркова В. П., Сага о Ньяле. Стеблин-Каменский М. И.. Библиотека для чтения. URL: http://www.ae-lib.org.ua/textsc/_njals_saga__ru.htm#036
7. Циммерлинг А. В.. Сага о сыновьях Дроплауг. Библиотека для чтения. URL: <https://norse.ulver.com/src/isl/droplaug/ru.html>
8. Смирницкая О. А Сага о Хёрде и островитянах.. Библиотека для чтения. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/_hardar_saga_ok_holmverja__ru.htm
9. Стеблин-Каменский М. И.. Сага об Эйрике Рыжем. Библиотека для чтения. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/_eiriks_saga_rauda__ru.htm
10. Сванидзе А. А. Викинги — люди саги: жизнь и нравы, Москва, 2014. 919 с.
11. Симпсон Ж. Викинги. Быт, религия, культур. Москва, 2005. 239 с.
12. Чёрная Л. В. Скандинавская женщина эпохи викингов. *Вестник Томского государственного университета*. 2005. № 288. С. 41-48.

Резник Дар'я

ДИХОТОМІЯ «СВІЙ/ЧУЖИЙ» В ЖІНОЧИХ ТЕКСТАХ ПРО ВІЙНУ 1812 РОКУ

У статті розглядається дихотомія «свій/чужий» через призму російських жіночих текстів (листів та сполин) Наполеонівської війни 1812 року. Авторка аналізує, як дві жінки різного соціального положення уявляли собі француза як «чужого», а росіянина як «свого» - через які засоби формувались ці образи і як трансформувались.

Ключові слова: *уявлення, дихотомія, Наполеонівська війна, жінки.*

The article deals with the "us/them" dichotomy through the prism of Russian women's texts of the Napoleonic War of 1812. Author analyzes how two women of different social positions imagine the French as «them», and the Russian as «us» - through which means to formulate these images and how to transform these.

Keywords: *Representation, dichotomy, Napoleonic War, women*

Підставовим аспектом формування будь-якого наративу про є образ ворога, адже війна, як явище соціальної культури, пов'язана з існуванням